Posudek oponenta diplomové práce Lucie Postlové
Divadelní kritik Václav Řezáč

Autorka diplomové práce o Václavu Řezáčovi coby divadelním kritikovi si látku rozvrhla velkoryse od nástinu stavu divadelní scény na přelomu dvacátých a třicátých let 20. století, přes rámcovou charakteristiku tehdejší kritiky, resp. recenzentství (tj. osobnosti a tribuny) až po pokus o postižení typu Řezáčových statí. Tuto, ve výkladové části diplomové práce hlavní pasáž strukturovala Lucie Postlová podle časopisů, kam autor přispíval, a divadelních scén, jejichž produkci recenzoval. Autorka v těchto pasážích prokázala schopnost vystihnout složité jevy stručnou charakteristikou, která sice zjednodušuje, ale nezkresluje.

Podobně se jí myslím podařilo zachytit Řezáče jako kritika usilujícího o celistvé pojmenování dramatického tvaru a jevištního projevu a hledajícího, nebo přímo vyžadujícího od soudobé inscenační praxe ohled na aktuální společenské a sociální jevy. Ukázala rovněž, jaké místo v autorově tvůrčím vývoji divadelní kritiky mají, a svůj výklad ukončila působivou úvahou o prolnutí divadelního živlu – tedy také látky jeho recenzí z přelomu dvacátých a třicátých let – do tematické roviny románu Rozhraní (1944).

Má-li diplomantčino pojednání nějaká slabší místa, pak je to myslím jistá závislost na dobové terminologii čtvrtého dílu Dějin českého divadla, resp. na Obstově vstupní kapitole v nich (1983). Nemíním to ale jako pochybení, nýbrž jako otázku do diskuse. Například hned druhá poznámka pod čarou (s. 14) je citát, který má dokládat tezi o nástupu divadelní avantgardy ve dvacátých letech. Domnívám se však, že jediné, co citace o „skutečných zájmech širokých vrstev pracujícího lidu“ dokládá, je významová vyprázdněnost komunistické řeči. Výrazy jako „buržoazní“, „oficiální“ nebo „opoziční“ s jednoznačným *hodnotícím* směřováním „oficiálního“ diskursu před rokem 1989 – tedy jazyka, který byl před zveřejněním předkládán k cenzurní kontrole, resp. který byl volen už s vědomím nadcházející kontroly – svůj apriorní význam po zhroucení totalitního dohledu ztratily a v literární historiografii bojují už více než třicet let o jakousi sémantickou rehabilitaci. Co chci říci: v realitě přelomu dvacátých a třicátých let 20. století bychom složitě dokládali např. „oficiálnost“ nějaké divadelní scény proti „neoficiálnosti“ jiné, neboť tehdy žádná státní instituce od žádného divadla nevyžadovala vyjadřování nebo prosazování svých názorů.

Nemyslím však, že by občasné přebírání deformované řeči diplomovou práci poškozovalo nějak fatálně. Ve stylově vyrovnaném, mluvnicky bezchybném a graficky řádně konfigurovaném textu[1] je naopak na výše zmíněné jevy o to víc vidět. (Výmluvné je, že právě Obstova práce je z citované literatury jako jediná uváděna matoucím způsobem: odkazuje-li se v textu zkráceně „Obst 1983“, pak by v závěrečném soupisu neměl figurovat celek čtvrtého dílu Dějin českého divadla, ale měla by tam být autorova kapitola v těchto Dějinách, „Činoherní divadlo od vzniku Československa do počátku hospodářské krize /1918–1929/“ – anebo v textu diplomové práce by se namísto „Obst 1983“ mělo odkazovat k „Scherl 1983“; osobně bych dal přednost první variantě.)

Bibliografie, která byla vlastním cílem diplomové práce, je zpracována přehledně a hned na první pohled srozumitelně. Její strukturace dle jednotlivých ročníků periodik Český svět, Eva a Svět ve filmu a obrazech je zvolena vhodně. I když by hledisko „nosiče“ mělo být podřazeno pořádání striktně chronologickému, zde se setkáváme se vzácným jevem, kdy autor píše v letech 1928–1934 příspěvky o divadle vždy ve výhradní doméně jednoho listu. Jinými slovy, příspěvky v oněch třech periodikách na sebe chronologicky navazují, a pořádání soupisu dle časopiseckých tribun se tak kryje s plynutím časovým.

[1] Ojedinělým vybočením je opakování části odstavce o čtrnáctideníku Eva na s. 21–22 nebo chybné datum vydání Nástupu (na s. 28, má být 1951). – I z toho vyplývá, jak čistě je práce napsána.

Položky, které jsem namátkově ověřoval, jsou zaznamenávány přesně, aplauduji dohledávání chybějících údajů, zejména o premiérách (někdy ale musela diplomantka shledávat z jiných zdrojů celou nomenklaturu) a vyrovnanému zápisu celého systému (autor hry – titul hry – scéna – datum premiéry – překlad – režie). Možná bych v anotacích nevolil různý styl a řez písma (tj. verzálami zapisované příjmení autora recenzované hry s tučně uváděným titulem), ale to poznamenávám jen na okraj, uvědomuji si, že je to věc nějaké konvence.

Kdyby se soupis publikoval, měl bych autorku bibliografie k tomu, aby řezáčovské signatury jednotlivých statí uváděla v přesnějším rozlišování. Například prvních pět recenzí pro Evu čtvrtého ročníku na přelomu let 1931/1932 má patero podob: –vč – | -vč.- | – vč – | –vč– | -vč- | Jakkoli jde o marginální rozdíly, pro bibliografa to jsou distinkce, které by ve výsledném soupisu neměly zaniknout. V zásadě jsou dvě možnosti: (1) v úvodním slově k bibliografii by grafická pohyblivost jinak stabilní signatury mohla být zmíněna spolu s několika příklady a s oznámením, že na jev se tímto upozorňuje, ale vlastní soupis tuto různost, pro autorskou atribuci nepodstatnou, nezachovává, (2) v bibliografickém záznamu všechny, i ty nejmenší odlišnosti ponechávat.

Jako podstatnější mám dvě poznámky. První je, že soupis není pročíslován a není k němu pořízen předmětový rejstřík (a v něm se pak zpravidla uvádějí příjmení verzálami). Hledá-li uživatel v bibliografii, musí ji pročíst celou, zatímco předmětový jmenný rejstřík by mu informaci poskytl hned.

Druhá poznámka se týká malé množiny záznamů, které nejsou recenzemi. Většina recenzí bývala umístěna v rubrice „Divadlo“ nebo na stránce „Kulturních marginálií“ a nebyla opatřena samostatným názvem. Rozhodnutí začínat bibliografický záznam incipitem je proto rozumné. Sporné je ale vytvářet incipit tam, kde nadpis stati figuruje. To je právě případ všech položek, které nejsou recenzemi (například všech z roku 1928) a svůj individuální titul mají. Autorka tak – zřejmě v úsilí o jednotný princip – začala bibliografický záznam incipitem Řezáčovy stati nebo prózy, která přitom vlastním názvem disponuje, ale zde je název poněkud zmatečně užit jako anotace. Jako anotace ale uvedení titulu není vhodné, neboť název stati nevystihuje přesně obsah ani žánr příslušné položky. Záznam má například tuto podobu:

Redakce Českého světa…, č. 26, 22. 3. 1928, s. 9, -vč-
Rozhovor s Josefem Kodíčkem

Materiál v Českém světě na s. 9 však není „rozhovor s Josefem Kodíčkem“ v dnešním slova smyslu (tedy nikoli: otázka novináře – odpověď zpovídaného), nýbrž je statí o dramaturgovi, s nímž se Řezáč coby zástupce redakce setkal a o hovoru s ním podal zprávu. V ní mj. Kodíčkovu práci krátce zhodnotil, některé Kodíčkovy výroky přiblížil ve své autorské perspektivě („Pan Kodíček vzpomněl své nedávné návštěvy v Berlíně…“), jiné v nepřímé řeči („Pan Kodíček věří, že formalistní protříbení…“, „…vyslovil se p. Kodíček, že byl vždy pro nejužší spolupráci…“) a jiné zase v neznačené řeči přímé („Pí. Anna Sedláčková byla získána k stálým pohostinským hrám…“, „Z původních novinek bude co nejdříve uvedena…“).

Charakterizovat takový tvar v bibliografické anotaci je velice obtížné. V úvodu soupisu bych proto vysvětlil, že termín „rozhovor“, který bude v bibliografii užíván, znamenal v tištěné podobě konce dvacátých let jinou konvenci, než má dnes, a jen v tomto smyslu se s ním v soupisu pracuje. A pro daný tvar bych se pak snažil vytvořit ad hoc charakteristiku. Bibliografický záznam by pak mohl vypadat nějak takto:

Rozhovor s Josefem Kodíčkem, č. 26, 22. 3. 1928, s. 9, -vč-
Článek o setkání s dramaturgem Vinohradského divadla a reprodukce jeho odpovědí o současném stavu divadla.

V případě Řezáčových básní nebo próz by se podoba záznamu:

Večer jak modrovlasá…, č. 18, 1. 8. 1932, s. 9, Václav Řezáč
Báseň Sonet

měla modifikovat takto:

Sonet (Večer jak modrovlasá panna), č. 18, 1. 8. 1932, s. 9, Václav Řezáč
Báseň

Obávám se však, že stržen bibliografickou problematikou jsem z rámce oponentského posudku už dávno vybočil. Vrátím se na začátek. Diplomantka naplnila stanovený cíl, prokázala schopnost poučené literárněhistorické práce s materiálem a koncentrovaného výkladu. Doporučuji její práci k obhajobě a navrhuji hodnocení mezi „výborně“ a „velmi dobře“, podle průběhu obhajoby.

Michael Špirit
30. ledna 2023